

Zoran Fijavž, Darja Fišer

Citatnost in reprezentacija v spletnem migracijskem diskurzu

Povzetek

Preko izhodišč jezikovne performativnosti in mediatizacije v prispevku analiziramo vire citatov v slovenskem medijskem diskurzu leta 2015 ob povečanem prihodu beguncev, ki so glede na raziskave migracijskega diskurza poglavitno nastopali kot varnostna grožnja. V korpusu slovenskih spletnih novic o migracijah smo ročno označili odseke med navednicami, jim pripisali vire in te organizirali v tipologijo. Večina citatov je izhajala iz manjšega števila virov, ki so bili pretežno politični predstavniki, medtem ko so bili begunci sami, predmet razprave, zelo redko vir citatov. Njihova pričevanja so zgoščena v enem članku, ki je nastal v sodelovanju z nevladno organizacijo.

Ključne besede: kritična analiza diskurza, korpusno jezikoslovje, analiza citiranosti, migracije, begunci

Abstract

Employing the lens of linguistic performativity and mediatisation, the article analyses the citation sources in Slovenian media discourse from 2015 on the increased arrival of refugees, who were primarily cast as a security threat according to previous research. Text segments between quotation marks were extracted from a Slovenian online news corpus on migration and their sources were manually attributed and summarised in a typology. The majority of the citations originated from a small number of sources (mainly political representatives), while refugees, the subject under discussion, were very rarely the source of citations. Their testimonies are condensed in a single article, written through a collaboration with a non-governmental organisation.

Key words: critical discourse analysis, corpus linguistics, citation analysis, migration, refugees

1 UVOD

Povečane migracije skozi in v Evropo ter sočasne politične dinamike so tematizirane v okviru diskurzivnih in medijskih obravnav (med drugimi Tumas 2017; Pajnik 2016; Krzyzanowski idr. 2018), pogosto skozi prizmo mediatizacije migracij in z izsledki, da je medijsko poročanje v preučevanem času bolj kot mehanizem javne razprave odigralo vlogo reprodukcije dominantnih diskurzov. K tej literaturi s pričujočo raziskavo dodajamo empirično korpusno analizo virov citatov spletnih novic o migracijah, objavljenih med avgustom in decembrom 2015 na portalu MMC RTV Slovenija.¹

V prispevku najprej povzamemo relevantne pojme s področja jezikovne performativnosti, kritične analize (medijskega) diskurza, korpusnih pristopov, vloge citiranja v jeziku in prejšnjih raziskav o migracijskem diskurzu v Sloveniji. Nato opišemo namenski korpus novic o migracijah, pristop k identifikaciji citatov in njihovih virov ter na njihovi podlagi zgrajeno tipologijo virov. Predstavimo rezultate o pogostosti citiranja posameznih virov in kategorij virov ter analiziramo razlike v rabi najpogostejših samostalnikov glede na kategorije virov. V sklepu razpravljamo o rezultatih, metodoloških pristopih in možnih prihodnjih raziskavah.

2 O PRESEKU CITIRANJA, DISKURZA IN KORPUSOV

V tem razdelku povzamemo teorije jezikovne performativnosti, ki ta članek motivirajo, ter pojasnimo izbiro korpusnega pristopa h kritični analizi diskurza in pojmovanje citiranja, ki ga uporabljamo v empiričnem delu. Navežemo se tudi na prejšnje raziskave o migracijskem diskurzu v Sloveniji, iz katerih izhaja tudi glavno vprašanje naše raziskave: čigave izjave so bile v času povečanega prihoda beguncev leta 2015 pri medijskem poročanju o migracijah v ospredju?

Austin (1980) v prvih formulacijah teorije govornih dejanj opredeljuje, kako jezik opravlja dejanja in pri tem razlikuje med konstativnimi in performativnim izrekami. Medtem ko naj bi prve svet opisovale in jim je mogoče pripisati resničnostno vrednost, je druge mogoče oceniti samo glede na (ne)uspeh dejanj, ki jih izvajajo (obljuba je tako lahko uspešna ali ne, ne pa resnična ali ne). V nadaljnji analizi Austin (1980) to vzpostavljeno dvojnost relativizira in performativnost obravnava kot splošno lastnost jezika, saj je tudi konstativne izreke mogoče pojmovati kot

---

1 Migracijski korpus spletnih novic, uporabljen v tem prispevku, je nastal v okviru diplomske naloge *Korpusno podprta analiza metafor vodnega toka v slovenskem migracijskem diskurzu v letu 2015* pod mentorstvom izr. prof. dr. Darje Fišer z Oddelka za prevajalstvo (Fijavž 2017).

eliptično performativne: izreka o obstoju stvari v svetu je dejanje pritrditve temu, na kar se nanaša.

S posplošitvijo performativnosti na celotni jezik postane ključno vprašanje njegova konvencionalnost, saj je ta nujna za uspeh performativnih izrek. Za uspešno sklenitev zakonske zveze ali ceremonialno poimenovanje ladje morajo biti izpolnjeni določeni pogoji, da govorno dejanje uspe. Pri tem Austin razlikuje med performativnimi govornimi dejanji in neresnimi izrekami,² kot so besede igralca na odru, ki jih opiše kot posnemanje performativov (Austin 1980). To razlikovanje kritizira Derrida (2000): posnemanje (oziroma citatnost) je izhodiščna lastnost jezika, saj so vse razumljive izreke izpeljane in citatne, torej je razlikovanje med manj in bolj resnimi oblikami jezika vprašljivo. Splošna ponovljivost in citatnost sta za Derridaja pogoja za konvencije, ki jih govorna dejanja predpostavljajo, ta vidik pa prav tako predstavlja izziv za pojmovanje avtonomnega govorca jezika, saj konvencije same omejujejo razpon možnih govornih dejanj. Jezik se v določenem smislu nahaja onstran suverenega in avtonomnega govorca.

Jezikovna performativnost in splošna ponovljivost jezika igrata pomembno vlogo pri teoriji Judith Butler (1999, 1993) o performativnosti spola in, kot predlaga v drugih delih (Butler 1996), tudi drugih identitetnih kategorij. Poleg tega privzame tudi foucaultovske poglede glede normalizirajoče moči diskurza, disciplinarnih (napram neposredno nasilnim) aparatov in moči-znanja³ (Foucault 1998). S tega vidika so subjekti učinki diskurzivnih praks (ki jih seveda izvajajo tudi sami). Butler (1999, 1993) spol obravnava kot (po)ustvaritev diskurzivnih odnosov in ne kot ontološko danost: zdravniška oznanitev spola ob rojstvu sama temelji na ustaljenem pojmovanju razmerja med biološkimi znaki in družbenimi spolnimi kategorijami v zdravstvenem diskurzu, torej je vprašljivo, kaj točno bi spol bil onkraj diskurza, ki ga opredeljuje. Butler spol pojmuje kot utelešeno in neprekinjeno prakso posnemanja in reartikulacije napram spolnim konvencijam, ki so v osnovi izpolnjive samo začasno preko svoje izvedbe. Spol je tako domena performativnosti, ki ustvarja to, kar poimenuje in naslavlja, vendar z ozirom na spolne konvencije (katerih kršitve so prav tako možne zgolj s sklicem na konvencije). Ehlers (2012) na podoben način proučuje performativnost rasnih identitetnih kategorij v ZDA preko analize prepovedi »rasnega mešanja« (ang. *miscegenation*) in rasnih znanj, vzpostavljenih za preverjanje rasnih kategorij in izvajanje rasne discipline. Nadalje

2 Ta dikcija temelji na izvorni ubeseditvi, s katero Austin (1980) razlikuje med »normalno« rabo in literarno rabo jezika. Za obširnejšo razpravo glej Loxley (2007: 13–18).

3 Moč-znanje (fr. *le savoir-pouvoir*) je pojem iz dela Foucaulta (1998), ki opisuje vzajemno povezavo med močjo in znanjem: slednje je temelj moči oz. se lahko preko sistemov znanja sploh izvaja, hkrati pa moč usmerja oblikovanje in reprodukcijo znanja. Za izčrpnjšo analizo moči-znanja in rasnih kategorij glej Ehlers (2012: 32–50).

so nekatere osebe rasne kategorije prehajale (ang. *passing*), torej jim je bil glede na kontekst prehodno pripisan status belopoltnih oseb (in z njim povezane prednosti). Prehajajoče osebe izzivajo predpostavke, da so rasne kategorije ontološka danost, in predlagajo rasno performativnost, ki pa ni omejena zgolj na vizualno barvo kože (negotovost katere kot izhodišče rasnih znanj se razkrije v primeru prehajajočih oseb), pač pa jo bolje opiše primerjava s slogovnimi postopki (načinom oblačenja, prstočasnimi zanimanji, vpetostjo v skupnost, kulinaričnimi navadami, stiliziranjem telesa), ki se interpretirajo skozi hegemonске norme o črnsčnosti. Rasne kategorije tako niso dane, pač pa vpeljane preko početja, za kar Ehlers uporablja pojem rasalizacije (za dodatna pojmovanja glej tudi Omi in Winant 2014; Powell 2012; Gans 2016).

Pojmovanje identitetnih kategorij kot v osnovi (jezikovno) performativnih je prav tako predpostavka pristopov kritične analize diskurza (KAD). Van Dijk (2001: 353) jo definira kot disciplino, ki preučuje vpliv skupin z večjo družbeno močjo na javni diskurz in posledice tega na pojmovanje in odnos do šibkejših družbenih skupin. V KAD ni enotnega pojmovanja diskurza, širše gledano pa gre za nabor pomenov, metafor, reprezentacij, slik, zgodb in izjav, ki skupaj tvorijo določeno predstavo o osebi, predmetu ali dogodku (Baker 2006: 4), pri čemer se diskurzi lahko tudi naturalizirajo: ustalijo do mere, da so dojeti kot samoumevni (Fairclough 2010: 129). Znotraj aplikativno usmerjene KAD so pogosto analizirana tudi medijska besedila in medijsko poročanje. Fairclough (1995: 57–59) za KAD v medijih predlaga tri stopnje analize: stopnja sociokulturnih praks zajema ekonomske in politične dejavnike medijev, stopnja diskurzivnih praks zajema procese ustvarjanja in sprejemanja besedil, besedilna stopnja pa zajema analizo jezikoslovnih kategorij, kot so besedišče, semantika in ortografski ter fonetični sistem. Možni metodološki pomislek pri KAD je, da pogosto na podlagi nejasnih kriterijev zajema zgolj manjše število besedil (Fairclough 1995: 57–59). Te omejitve je deloma mogoče preseči z uporabo korpusnega pristopa, ki je v grobem računalniško podprta empirična analiza večjih količin avtentičnih besedil, ki uporablja (ali vsaj omogoča) tako kvalitativne kot kvantitativne pristope (Biber idr. 1998: 5–9). Korpusni pristopi omogočajo analizo večjega števila besedil in tako lahko pri KAD zmanjšajo pristranskost raziskovalcev (Baker 2006: 10–12).

V pričujočem prispevku smo korpusni pristop uporabili za analizo citatov v medijskem diskurzu, pri čemer je pomembna tudi sama opredelitev citata. Iz perspektive medbesedilnosti (Bakhtin 1986) je citiranje prisotno v samem ustroju jezika: vsak avtor je pri ustvarjanju besedil soodvisen od ustvarjanja drugih in citate prevzema ter sočasno predeluje. V širšem smislu citiranja, torej od kriptičnih literarnih aluzij v romanih pa do vestnih dobesečnih navedkov v novicah, citat izvorno besedilo nujno poustvarja v novem kontekstu, saj bi popolnoma zvesta kopija

izničila namen citiranja (Sternberg 1982: 108). Tesno povezavo med citiranjem in povzemanjem ter (ustvarjalnim) poustvarjanjem je prav tako mogoče razumeti kot pragmatično sodelovalno z vidika maksime kvantitete (Grice 1975): sogovorniki ali bralci besedila pogosto ne pričakujejo zveste kopije, pač pa del ali bistvo izvirnika glede na komunikacijsko situacijo. Fairclough (1992) razlikuje med konstitutivno in manifestno medbesedilnostjo: prva se nanaša na konfiguracijo uporabljenih diskurzivnih konvencij, druga pa je vključevanje enega besedila v drugega, pri čemer so možne različne stopnje zlitosti citatov in novega besedila (na primer glede na rabo navednic). V medijskih besedilih je citiranje mogoče razumeti v ožjem smislu manifestne medbesedilnosti z namenom povzemanja daljših izjav in (s stališča poročevalca) poustvarjanja mnenja vira (Short 1988), prikazovanja dokazov (Hill in Irvine 1993) in vzpostavljanja navidezne objektivnosti avtorja besedila (Holt 1996) ali odgovornosti govorcev prvotnih besedil, na primer s citiranjem njihovih preteklih izjav in obljub (Buttny 1993).

V preliminarni analizi citatov za našo raziskavo se je kot pomembno izkazalo pojmovanje manifestne medbesedilnosti, ki predvideva različne stopnje zlitosti vira in novega besedila (Fairclough 1992), saj so se v novinarskih besedilih pojavljale oblike citiranja, ki jih konvencionalni dihotomni kategoriji premege in odvisnega govora ne zajameta popolnoma. Izraz *citata* bomo v preostanku članka uporabljali za večino besedil v navednicah (glej razdelek 3.3), kar se razlikuje od nekaterih aplikativnih raziskav, temelječih na velikem podatkovju (na primer Leskovec idr. 2009), saj smo pri relativno manjšem naboru besedil imeli možnost vključiti tudi manj tipične oblike citiranja (kar bi bilo pri zbirkah velikosti, primernih za strojno učenje, zelo časovno zamudno).

Ta prispevek uporablja korpusno KAD za analizo citiranja (in strukture virov) v novicah v slovenščini na temo migracij in se tako navezuje na prejšnje podobne raziskave. V obsežni analizi medijskega diskurza 965 novic Slovenske tiskovne agencije Tumas (2017) na področju migracij identificira tri prevladujoče ožje diskurze o upravljanju, kriminalnosti in vojni. Prihod ljudi je bil opredeljen predvsem kot težko logistično breme za Slovenijo, kar je narekovalo učinkovito upravljanje in ohranjanje nadzora. Pri tem so bili nosilci bremena izključno slovenski državljani ali vladne agencije: breme, ki so ga za prihajajoče predstavljali uradni politični odzivi (ali odsotnost le-teh), je bilo pri tem v ozadju. Diskurz upravljanja je bil prav tako razviden iz skoraj knjigovodskih poročil o vsakodnevem gibanju števila ljudi v zanje predvidenih institucijah (npr. aktualno število oseb na mejnem prehodu ali v sprejemnih centrih), iz uvrščanja oseb na manj ali bolj zaželeno kategorije in iz izenačevanja prihoda beguncev z uničujočimi naravnimi silami, kot so poplave ali valovi. Tumas opazuje tudi diskurz kriminalnosti, razviden iz kriminološke in detektivske terminologije, iz posplošitev iz izrednih dogodkov na splošno nepripravljenost beguncev za

sodelovanje z oblastmi in iz obsodb nelegalnih migracij, kljub temu da v navedenem obdobju v mnogih primerih popolnoma zakonitih oz. z zakonom predvidenih poti za begunce ni bilo (Kogovšek Šalomon 2016). Diskurz vojne je bil prisoten v uporabi vojaške terminologije (npr. hitre intervencije, konvoji beguncev, ustvarjanje miru, navezovanje na teroristični napad v Parizu istega leta) kot tudi v samem pojmovanju prihoda beguncev kot zunanje sile, ki bi brez vojaških protiukrepev ogrozila varnost državljanov, pri čemer ta grožnja ni bila natančneje opredeljena. Tovrstna prisotnost nevarnosti je prav tako bila predpostavljena v odgovorih na odklonilna stališča o dodatnih vojaških pooblastilih: te so vladni predstavniki ovrednotili kot uveljavljanje parcialnih, nepatriotskih in ideoloških interesov na račun varnosti, človekovih pravic in državne blaginje brez pojasnil, zakaj iz ohranjanja le-teh izhaja nujnost po militarizaciji migracijske politike.

Pajnik (2016) v analizi migracijskega diskurza med avgustom in decembrom 2015 izpostavlja več vzporednic med jezikom medijev in političnih predstavnikov: poimenovanja *begunec* in *migrant* ali *potencialni terorist* so se pri nanašanju na praktično iste osebe izmenjevala glede na željeni komunikacijski učinek, migracije so bile metaforično primerjane z naravnimi katastrofami in bodeča žica na slovensko-hrvaški meji poimenovana z evfemizmi (*»tehnične ovire z namenom usmerjanja beguncev«*). Tovrstna prepustnost med političnim in novinarskim diskurzom je postavljena v okvir mediatizacije družbe (Mazzoleni in Schulz 1999), pri čemer medijski prostor prej (ali hkrati) kot gonilna sila javne razprave deluje kot prostor za prikaz moči dominantnih skupin in posledično premika druge javnosti v vlogo prejemnikov diskurza političnih institucij ter oži predstave o politiki izključno na strankarsko politiko. Pajnik (2016) piše tudi o »šibkih« in »močnih« javnostih (nevladne organizacije, intelektualci, aktivisti napram policiji, vojski in vladi) in medijih kot ojačevalcih diskurza »močnih javnosti«, kar je ravno pojav, ki ga v tem članku poskušamo natančneje zajeti.

3 ANALIZA VIROV CITATOV V MIGRACIJSKEM DISKURZU

V tem razdelku predstavimo metodološki okvir za analizo virov izjav v migracijskem diskurzu. Opredelimo uporabljeni pristop za gradnjo korpusa novic na temo migracij in opišemo njegove lastnosti, nato pa predstavimo pristop za zbiranje citatov iz novic in klasifikacijo virov citatov.

3.1 Izdelava migracijskega korpusa

Časovni okvir za analizo smo izbrali v skladu s časovnico povečanega prihoda beguncev v Slovenijo od avgusta do decembra 2015 (Pajnik 2016: 65). Analizirali

smo novinarske članke, objavljene na spletnem portalu MMC RTV Slovenija v rubriki *Slovenija*. Za ta novičarski portal smo se odločili zato, ker gre za javni medij z velikim dometom in ker smo predpostavili, da je (v primerjavi z drugimi novičarskimi portali) relativno ideološko in regionalno nevtralen.

V arhivu portala v rubriki *Slovenija* smo ročno pregledali in zbrali vse članke iz omenjenega obdobja, povezane s takratnimi migracijami iz Bližnjega vzhoda. Pri tem smo izločili vse članke, ki se omenjene teme v letu 2015 dotikajo le posredno, in vse intervjuje, ki se žanrsko povsem razlikujejo od novic.

Iz gradiva za analizo smo zaradi lažjega pretvarjanja besedil v obliko, primerno za korpusno analizo, izključili slikovne vsebine, povezave na druge novice na portalu, obvestila uredništva, imena novinarjev in podnaslove člankov, ki so se pogosto ponovili tako v podnaslovu kot v besedilu novice. Izbrana besedila smo pretvorili v .txt-datoteke in jih uvozili v prosto dostopni konkordančnik Antconc (Anthony 2014). Korpus ni bil dodatno oblikoskladenjsko označen.

3.2 Opis migracijskega korpusa

Po izločitvenem postopku je za analizo ostalo 215 člankov s spletnega portala MMC RTV Slovenija. Podatki o številu člankov v migracijskem korpusu po posameznih mesecih so zajeti v Tabeli 1.

Mesec	Št. člankov	Delež člankov (%)	Št. pojavnic ⁴	Delež pojavnic (%)
Avgust	8	4	4.971	3,99
September	58	26	38.901	31,22
Oktober	63	30	37.836	30,36
November	59	27	31.361	25,17
December	27	13	11.543	9,26
Skupno	215	100	124.612	100

Tabela 1: Število člankov in pojavnic v migracijskem korpusu po mesecih

Povprečni obseg članka je 360 besed, razpon dolžine člankov pa med 86 in 1998 besedami, kar je bilo pričakovano zaradi različnih žanrov besedil, zajetih v korpusu.

V migracijskem korpusu smo najprej preverili, ali besedila odsevajo dejanske dogodke v izbranem obdobju. Pričakovati je bilo, da se je raba besed za opisovanje

4 Število pojavnic je bilo izračunano po predelavi v obliko, primerno za korpusno analizo, zato se lahko minimalno razlikuje od dejanskega števila.

mejnih prepek v mesecu novembru povečala, saj jih je Slovenija takrat začela postavljati na slovensko-hrvaški meji, zato smo analizirali pogostost ustreznih pojavnic. Najprej smo v migracijskem korpusu izvedli konkordančno iskanje besede *postaviti* in zadetke eno mesto desno od iskane besede uredili po abecedi ter izpisali vse besede, ki označujejo prepreke na meji. Nato smo za vsako od najdenih besed znova izvedli konkordančno iskanje in prešteli frekvenco pojavitev, pri čemer smo izločili pojavitve z drugačnim pomenom iskanih besed (npr. *finančna sredstva*). Iz Tabele 2 je razvidno, da relativne frekvence iskanih besed po mesecih naraščajo skladno s časovnico postavljanja mejnih ovir.

Beseda	Avgust	September	Oktober	November	December
ovira	0	1	13	36	15
pregrada	0	3	1	1	2
(tehnična) sredstva	0	0	0	10	0
ograja	4	24	58	124	121
žica	0	24	1	21	49
Skupno	4	52	73	192	187
Št. vseh pojavnic v mesecu	4.971	38.901	37.836	31.361	11.543
Relativna frekvenca na 1000 pojavnic	0,8	1,3	1,9	6,1	16,2

Tabela 2: Pregled frekvence izrazov *prepreke na meji* po mesecih v migracijskem korpusu

3.3 Proces identifikacije citatov in njihovih virov

V migracijskem korpusu smo z regularnimi izrazi izluščili besedilo, ki se je v člankih pojavljalo med navednicami, in ročno popravili redke tehnične napake. Pri prvem zajemu smo upoštevali vse zadetke, ne glede na dolžino ali druge lastnosti, in sicer iz dveh razlogov. Citiranje govora se je pojavljalo zunaj premega govora v različnih oblikah: od distanciranja, navajanja terminologije, eliptičnega opuščanja spremnega stavka pri že znanem govorniku, pa do odvisnega govora z nekaterimi deli med navednicami. Navednice so večinoma označevale medbesedilni stik novic z viri, ki pa so bili zelo raznoliki; od tvitov, pisnih izjav za javnost, državnih dokumentov, izjav s tiskovnih konferenc, pa do napisov s transparentov in skandiranih protestnih sloganov. 38 od skupno izluščenih 809 zadetkov smo izključili, saj so bili citati brez jasno razpoznavnega vira, enobesedni citati ali odseki med navednicami, krajši od desetih znakov. Nato smo pri vseh izluščenih citatih ročno označili vir izjave kot bodisi imensko poimenovani (npr. Miro Cerar), individualno brezimenski (npr. *po besedah tiskovnega predstavnika*

»načrtujejo nove ukrepe«) ali kolektivni (npr. »Iščemo rešitve,« so povedali na policiji). Poleg tega smo označili tudi organizacije in institucije, povezane s podanimi izjavami. Nato smo glede na vse afiliacije virov citatov ustvarili tipologijo virov v migracijskem diskurzu.

3.4 Uporabljena tipologija virov

Tipologijo, predstavljeno v tem razdelku, smo razvili v več iteracijah kodiranja oznak za vire. Pri kategorijah nismo upoštevali države izvora govorca (npr. razlikovanje med izjavami slovenskih in nemških političnih predstavnikov), saj se je pri pregledu gradiva izkazalo, da so viri skoraj izključno slovenske organizacije ali njihovi predstavniki. V primerih, ko bi vir lahko uvrstili v več kategorij (politični predstavniki, ki so hkrati univerzitetni profesorji), smo dokončno oznako določili na podlagi širšega konteksta besedila (npr. kako so bili karakterizirani drugi viri v besedilu).

Končno tipologijo sestavlja osem kategorij:

- politični predstavniki: predstavniki političnih strank, sekretarji ministrstev in ministri, lokalni politični predstavniki, predsedniki držav;
- policija in varnost: policija, vojska in civilna zaščita;⁵
- akademske/strokovne institucije: viri, v sobesedilu prepoznani kot strokovni (navajanje akademskih nazivov ali preteklih funkcij);
- humanitarne in nevladne organizacije: organizacije, ki so v preučevanem času nudile neposredno humanitarno pomoč neodvisno od državnih služb ali izvajale zagovorniške aktivnosti (npr. spremljanje pogojev v sprejemnih centrih);
- verski predstavniki: pretežno predstavniki katoliške cerkve in redkeje tudi islamske skupnosti;
- (širša) civilna družba: raznovrstne samonikle ali neformalizirane skupine (npr. antirasistična fronta), posamezni protestniki, protestniška besedila (npr. protestni slogani), mednarodni in od humanitarnih organizacij neodvisni prostovoljci;
- begunci: vse osebe, za katere je bilo v novicah navedeno, da so v preučevanem času imele ali iskale status mednarodne zaščite;
- drugo: viri z manjšim številom izjav, ki jih ni bilo mogoče uvrstiti v druge kategorije, primeri citatov z viri iz več kategorij (npr. skupna izjava političnega predstavnika in humanitarne organizacije).

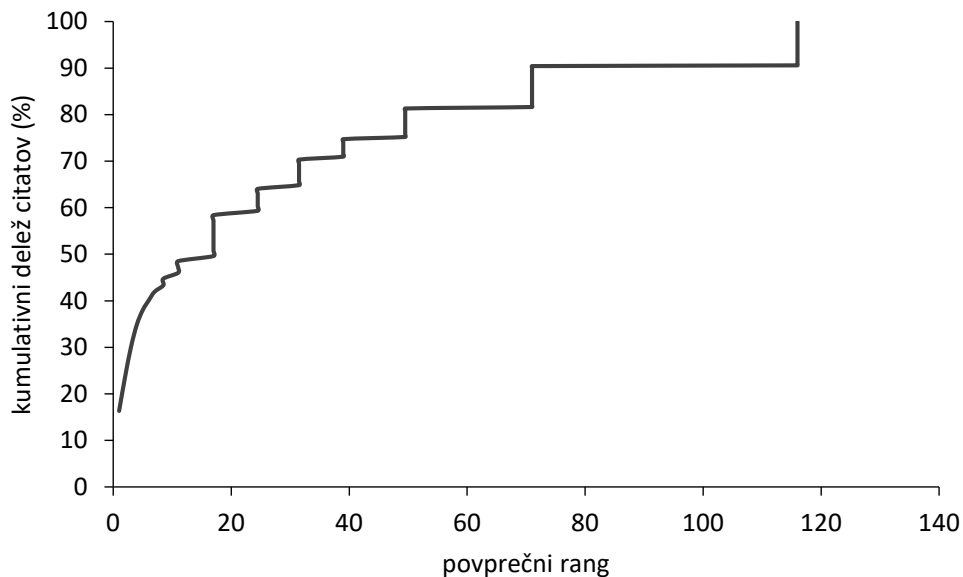
5 Civilna zaščita je del organiziranega sistema zaščite proti naravnim in drugim katastrofam. Je del Uprave RS za zaščito in reševanje pod pristojnostjo Ministrstva za obrambo, zaradi česar smo jo tudi uvrstili v kategorijo *policija in varnost*.

4 REZULTATI

Za vse vire smo izračunali število citatov in skupno dolžino citatov (število znakov v citatu brez navednic). Analizo smo naredili ločeno za poimenovane posamezne vire in vire po tipologiji.

4.1 Rezultati analize poimenovanih posameznih virov

V analizo poimenovanih posameznih virov smo vključili 637 citatov, izključili pa 115 citatov v imenu organizacij in 19 citatov neimenovanih predstavnikov organizacij. Vire smo ovrednotili glede na skupno število citatov in glede na skupno dolžino citatov. Kot je razvidno iz Grafikona 1, je večina citatov izhajala iz manjšega števila virov. Rezultati iz Tabele 3 kažejo, da je deset virov z največjim številom citatov (izmed 145 vseh poimenovanih individualnih virov) predstavljalo 44 % vseh citatov. Tudi znotraj desetih najbolj citiranih virov so bile velike razlike: deseti najpogosteje citirani vir (Iztok Prezelj) je imel približno desetkrat nižje število citatov kot najpogosteje citirani vir (Miro Cerar).

Grafikon 1: Kumulativni delež citatov glede na povprečni rang vira

Analizo smo ponovili s podatki o dolžinah citatov kot alternativno mero citiranosti in dobili zelo podobne rezultate: deset virov (od 145) z največjo skupno dolžino citatov je predstavljalo 55 % znakov v vseh citatih, deseti izmed njih (Iztok Prezelj) pa je imel približno petkrat nižjo število citiranih znakov kot prvi

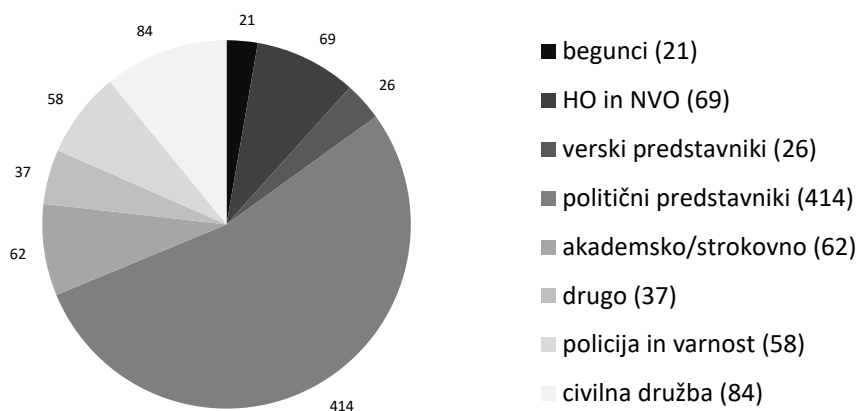
(Miro Cerar). Pri tem je v sedmih od desetih virov šlo za politične predstavnike, ki so torej v migracijskem diskurzu znotraj analiziranega medija in obdobja med viri prevladovali.

Vir citatov	Število citatov	% citatov	Dolžina citatov (v znakih)	% vseh znakov v citatih
Miro Cerar	104	16	10.856	12
Boštjan Šefc	46	7	6.253	7
Vesna Györkös Žnidar	41	6	5.086	6
Karel Erjavec	32	5	3.495	4
Borut Pahor	20	3	3.702	4
Janez Janša	13	2	1.815	2
Stanislav Zore	12	2	1.172	1
Iztok Prezelj	9	1	1.807	2
Branko Grims	9	1	639	1
Jure Poglajen	8	1	2.287	3
Skupno	294	44	37.112	42

Tabela 3: Število in skupna dolžina citatov v migracijskem korpusu za poimenovane individualne vire

4.2 Rezultati analize glede na kategorijo vira

Podobno analizo kot v prejšnjem odseku smo ponovili za vse vire glede na njihovo kategorizacijo in tokrat vključili vse vire oz. jih uvrstili v kategorijo *drugo*, če tipologiji niso ustrezali (glej Tabela 4 in Grafikon 2).

Grafikon 2: Porazporeditev deležev citatov v migracijskem korpusu glede na tipologijo virov: s kraticama HVO oz. NVO poimenujemo humanitarne oz. nevladne organizacije

Kategorija *politični predstavniki* predstavlja 54 % (od 771) vseh citatov, po skupni dolžini citatov pa 48 % vseh citatnih znakov. Med merama števila citatov in skupne dolžine citatov se je v rezultatih vidna razlika pojavila samo pri kategorijah *civilna družba* in *akademsko/strokovno*: prva je imela večje število citatov, vendar manjšo skupno dolžino citatov (vključevala je tudi zelo kratka besedila, kot so protestni slogani), druga pa manjše število daljših citatov (kar je pričakovano pri daljših argumentativnih citatih). Ne glede na uporabljeno citatno mero pa je bil delež v kategoriji *begunec* dokaj zanemarljiv pri 3 %. Vseh tovrstnih 21 citatov izhaja iz istega članka iz septembra 2015, ki je nastal v sodelovanju novinarjev in Humanitarne organizacije UP pri obisku italijanskega begunskega taborišča v Gorici,⁶ kjer so begunci pripovedovali o stanju v taborišču, svoji preteklosti in načrtih za prihodnost.

Vir citatov	Št. citatov	% citatov	Št. znakov v citatih	% vseh znakov v citatih
Politični predstavniki	414	54	52.530	48
Civilna družba	84	11	9.217	9
Humanitarne in druge organizacije	69	9	11.866	10
Akademsko/strokovno	62	8	14.202	13
Policija in varnost	58	8	9.511	9
Drugo	37	4	5.551	5
Verski predstavniki	26	3	2.906	3
Begunci	21	3	2.703	3
Skupno	771	100	108.486	100

Tabela 4: Število citatov v migracijskem korpusu po kategorijah

4.3 Primerjava najpogostejših samostalnikov po kategorijah

Nabore citatov iz različnih kategorij virov smo uporabili tudi kot podkorpuse za korpusno analizo. Kategoriji *verski predstavniki* in *begunci* sta vsebovali preizkorno število pojavnice za pomenljivo korpusno analizo – orodje SketchEngine (Kilgarriff idr. 2014) zanju ni sestavilo seznama najpogostejših samostalnikov. Zato smo primerjali rabo zgolj devetih najpogostejših samostalnikov iz vsake izmed preostalih petih kategorij. V vseh izmed njih se je pojavljal samostalniček *človek*, vendar konkordance kažejo na različne primere rabe. V kategoriji *akademsko/*

6 Naslov članka *Foto: Pri beguncih v Gorici: »V Afganistanu bi me čakala gotova smrt, zato sem ušel*«, 9. 9. 2015, dostopno na <https://www.rtvsllo.si/svet/foto-pri-beguncih-v-gorici-v-afganistanu-bi-me-cakala-gotova-smrt-zato-sem-usel/373557> (dostop 4. 4. 2020).

strokovno je govora o ljudeh, ki si želijo ustvariti novo življenje, v kategoriji *policija in varnost* pa prednjačijo teme nadzora (nenadzorovana skupina ljudi, popis ljudi, logistične kapacitete za sprejem ljudi). Vsi ostali najpogostejši samostalniki so se po kategorijah razlikovali, v Tabeli 5 pa prikazujemo, katere kategorije so imele skupne najpogostejše samostalnike.⁷ Opazni sta deloma konkurenčni poimenovanji za ljudi na poti, pri čemer se je *migrant* kot pogost samostalnik pojavljal v kategorijah *politični predstavniki* in *policija in varnost*, v drugih treh kategorijah pa se je med najpogostejšimi samostalniki pojavljal izključno samostalnik *begunec*.

	P/V	PP	H/NVO	CD
PP	Slovenija, meja, migrant			
H/NVO	Slovenija	Slovenija, begunec		
CD	policist, meja	meja, begunec, država	begunec	
A/S		begunec, država	begunec	begunec, država

Tabela 5: Primerjava najpogostejših devetih samostalnikov preko kategorij virov

V Tabeli 6 so prikazani najpogostejši samostalniki, ki so se pojavili izključno na enem izmed seznamov pogostih samostalnikov za vsako kategorijo. Pri *humanitarnih in nevladnih organizacijah* izstopata samostalnika *dan* in *mesto*, večinoma v kontekstu opisov kapacitet in logistike humanitarnih organizacij (*»čakajo na večerjo, ki je za mnoge edini topli obrok v dnevu«*), podobno vlogo imata tudi samostalnika *stvar* in *čas* pod *civilno družbo* (v to kategorijo smo vključili tudi neodvisne mednarodne prostovoljce, ki so prav tako opravljali humanitarno delo zunaj organizacij). Pri kategoriji *politični predstavniki* je *Hrvaška* omenjena v kontekstu odnosov med državama in pričakovanih ali preteklih dejanj hrvaških oblasti. Podobno vlogo igra *Nemčija* v kategoriji *akademsko/strokovno*. Slednjo kategorijo prav tako zaznamujeta samostalnika *življenje* in *pravica* v navezavi na človekove pravice beguncev kot tudi *islam* in *Evropa* v tematski sopojavnosti kot del argumentacijskih besedil.

⁷ Za nazornejšo predstavitev rezultatov smo za kategorije virov uporabili kratice: policija in varnost: P/V; politični predstavniki: PP; nevladne, humanitarne organizacije: H/NVO; civilna družba: CD; akademsko/strokovno: A/S.

Kategorija	Samostalniki
Policija in varnost	tujec, center, policija, postopek
Politični predstavniki	Hrvaška, ukrep, kriza
Nevladne in humanitarne organizacije	pomoč, otrok, dan, prostovoljec, mesto
Civilna družba	žica, politika, stvar, čas
Akademsko/strokovno	islam, pravica, Evropa, primer, življenje, Nemčija

Tabela 6: Pogosti samostalniki, ki so se pojavljali zgolj pri eni kategoriji

5 SKLEP

V prispevku smo v korpusu spletnih novic MMC RTV Slovenija analizirali vire citatov v novicah na temo migracije v času povečanega prihoda in prehoda beguncev leta 2015. Predpostavljali smo jezikovno performativnost, torej da medijski jezik sveta ne samo odseva, pač pa ga tudi sooblikuje. Iz dela Tumas (2017) je razvidno, da so bile migracije diskurzivno opredeljene predvsem kot vprašanje o varnosti državljanov in države, Pajnik (2016) pa dodaja opažanja o mediatizirani politiki in vzporednicah med jezikom medijev in politikov. Slednja smo poskušali empirično natančneje opredeliti preko analize citiranja izjav v novicah.

Rezultati kažejo, da večina citatov izhaja iz relativno majhnega števila virov: izmed vseh poimenovanih individualnih virov je deset najpogosteje citiranih virov predstavljalo 44 % vseh citatov, deset virov z največjo skupno dolžino citatov je predstavljalo 55 % vseh znakov v citatih, velike razlike pa so se pojavljale tudi znotraj prvih desetih najpogosteje citiranih virov ne glede na uporabljeno mero citiranja. Politični predstavniki so prevladovali tako med najbolj citiranimi poimenovanimi individualnimi viri kot tudi po uporabi tipologije za kategorizacijo virov, saj je bilo 54 % vseh citatov (ali 48 % vseh znakov v citatih) uvrščenih v kategorijo *politični predstavniki*. Nadalje smo ugotovili, da so bili begunci vir citatov v zgolj 3 % oz. 21 od 771 analiziranih primerov in da so vsi citati izhajali iz istega članka, ki je nastal v sodelovanju medijev z organizacijo, aktivno na področju zagovorništva kot tudi humanitarne pomoči beguncem (organiziran je bil skupni obisk begunskega centra v Gorici).

S tega vidika je možno pritrditi tezi, začrtani v Pajnik (2016), da je analizirana medijska produkcija (med drugim) najmočneje reproducirala dominantne diskurze o migracijah kot pretežno varnostni grožnji. Hkrati pa lahko z rezultati navedeno tezo razširimo in ponudimo hipotezo, da relativno nizka citiranost virov, ki niso politični predstavniki, ni svojevrstna anomalija, pač pa izhaja iz osnovne

novinarske prakse iskanja virov, ki so za predvideno javnost kredibilni, relevantni, že uveljavljeni (npr. preko opravljanja politične funkcije) in odzivni ter dostopni. Relativno nizko pojavnosti beguncev, ki bi samostojno podajali izjave, bi lahko pojasnilo več vidikov: na primeru društva UP je bil vstop v medijski prostor odvisen od že organizirane in vzpostavljene skupnosti in zaveznikov, obstajajo zapisi (Ladić in Vučko 2016) o prepovedi vstopa novinarjev do uradnih prostorov, kjer so se zadrževali begunci (pri čemer ne navajata podrobnosti te omejitve), poročanje bi lahko oteževale medkulturno-jezikovne ovire, morda pa korpus primerov begunskih pričevanj tudi ni zajel zaradi izbranega načina zajema besedil. Vsi ti vidiki in splošno ravnovesje dejavnikov bi lahko bili predmet prihodnjih raziskav. K ugotovitvam iz Pajnik (2016) pa lahko na podlagi rezultatov k tezi o medijski reprodukciji dominantnih diskurzov pristopimo tudi z vidika odsotnosti: begunci so bili hkrati predmet v središču političnih razprav, a se v njih praktično niso pojavljali kot viri izjav, torej so bili v močno asimetričnem diskurzivnem položaju. Analizirani javni medij je tako bil domena jezikovne performativnosti, ki soustvarja znanje o beguncih (vključno s polemikami o širini pojmovanja begunstva in pričakovanem vedenju beguncev), vendar se begunci v tem diskurzivnem procesu kot samostojni vir izjav praktično niso pojavljali.

Metodološke novosti raziskava ponuja s pojmovanjem citata kot enote, ki presega strožje definicije premege govora, ki se je izkazalo za zanimivo in uporabno za nadaljnje raziskave citiranja v medijih, saj je tovrstne citate dokaj preprosto izluščiti iz besedil z rabo regularnih izrazov, zajamejo pa raznovrstnejši nabor virov, kot bi jih preko strožjega kriterija pravil premege govora. Citati so med drugim izhajali iz tvitov, obvestil za javnost, zvočnih posnetkov, delov iz pogovorov z novinarji, spletnih strani, uradnih dokumentov in sloganov na protestnih transparentih ali pri skandiranju. Raznoliki viri izvornih besedil prav tako nakazujejo, da bi bolj ali manj zahtevno pojmovanje citata lahko vplivalo na zaznavanje prisotnosti akterjev v analiziranih člankih – v primeru, da bi na primer članek citiral napise s protestnih transparentov, vendar pa ne izjav protestnikov.

Hkrati pa so rezultati te raziskave omejeni na analizirano tematsko področje migracij in na analizirani viri novic. Pogosto citiranje političnih predstavnikov bi tako lahko bila splošna lastnost medijskih besedil ali posebna lastnost javnih medijev. V prihodnjih raziskavah bi bilo zato smiselno razširiti nabor analiziranih medijskih virov in tem, kar bi omogočalo zaznavanje odstopanj v praksah citiranja glede na posamezne teme ali medijske vire. Prihodnje raziskave medijskih virov bi prav tako lahko natančneje opredelile razmerja med različnimi oblikami citiranja (vključno z odvisnim govorom), njihove ožje funkcije in njihovo tipično sopojavljanje ali sosledje glede na razvoj novinarskih besedil. Možna bi bila tudi obsežnejša raba orodij za obdelavo naravnega jezika (na primer za prepoznavanje poimenovanih

entitet in avtomatskega ali vsaj strojno podprtega pripisovanja virov citatov), kar bi analizo pospešilo in omogočilo obdelavo obsežnejših podatkovnih zbirk.

ZAHVALA

Raziskava je bila financirana v okviru projektov ARRS »Viri, metode in orodja za razumevanje, prepoznavanje in razvrščanje različnih oblik družbeno nesprejemljivega diskurza v informacijski družbi« (J7-8280, 2017–2020) in »Jezikovna krajina sovražnega govora na družbenih omrežjih« (N6-0099, 2019–2023) ter raziskovalnega programa ARRS št. P6-0215.

LITERATURA

- Anthony, Laurence, 2014: *AntConc 3.4.4* [programska oprema]. Tokio: Waseda University.
- Austin, John Langshaw, 1980: *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press.
- Baker, Paul, 2006: *Using corpora in discourse analysis*. London, New York: Continuum.
- Bakhtin, Mikhail, 1986: *Speech genres and other late essays*. Austin: University of Texas Press.
- Biber, Douglas, Susan Conrad in Randi Reppen, 1998: *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure in Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Butler, Judith, 1993: *Bodies That Matter. On the Discursive Limits of Sex*. New York: Routledge.
- –, 1996: *Excitable speech*. New York: Routledge.
- –, 1999: *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Buttny, Richard, 1993: *Social Accountability in Communication*. London: Sage.
- Derrida, Jacques, 2000: *Limited, Inc*. Evanston: Northwestern University Press.
- Ehlers, Nadine, 2012: *Racial Imperatives: Discipline, Performativity, and Struggles against Subjection*. Bloomington: Indiana University Press.
- Fairclough, Norman, 1992: Intertextuality in critical discourse analysis. *Linguistics and Education* 4/3–4. 269–293. [https://doi.org/10.1016/0898-5898\(92\)90004-g](https://doi.org/10.1016/0898-5898(92)90004-g)
- –, 1995: *Media Discourse*. London, New York: E. Arnold.
- –, 2010: *Critical Discourse Analysis, The Critical Study of Language*. Edinburgh: Pearson.
- Fijavž, Zoran, 2017: *Korpusno podprta analiza metafor vodnega toka v slovenskem migracijskem diskurzu v letu 2015: Diplomaska seminarska naloga*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Foucault, Michel, 1998: *The History of Sexuality, Volume One: The Will to Knowledge*. London: Penguin.
- Gans, Herbert, 2016: Racialization and racialization research. *Ethnic And Racial Studies* 40/3. 341–352. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1238497>
- Grice, Paul, 1975: Logic and conversation. V: Peter Cole in Jerry Morgan (ur.): *Syntax and semantics*. New York: Academic Press. 41–58.

- Hill, Jane in Judith Irvine, 1993: *Responsibility and evidence in oral discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holt, Elizabeth, 1996: Reporting on Talk: The Use of Direct Reported Speech in Conversation. *Research On Language & Social Interaction* 29/3. 219–245. https://doi.org/10.1207/s15327973rlsi2903_2
- Kilgarriff, Adam, Vít Baisa, Jan Bušta, Miloš Jakubiček, Vojtěch Kovář, Jan Michelfeit, Pavel Rychlý in Vít Suchomel, 2014: The Sketch Engine: Ten Years on. *Lexicography ASI ALEX* 1. 7–36. <https://doi.org/10.1007/s40607-014-0009-9>
- Kogovšek Šalamon, Neža, 2016: Legal Implications of the “Humanitarian Corridor”. V: Neža Kogovšek Šalamon in Veronika Bajt (ur.): *RAZOR-WIRED, Reflections on Migration Movements through Slovenia in 2015*. Ljubljana: Mirovni inštitut. 39–49. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1537.7040>
- Krzyżanowski, Michał, Anna Triandafyllidou in Ruth Wodak, 2018: The Mediatization and the Politicization of the “Refugee Crisis” in Europe. *Journal of Immigrant & Refugee Studies* 16/1–2. 1–14. <http://doi.org/10.1080/15562948.2017.1353189>
- Ladić, Maja in Katarina Vučko, 2016: Slovenia’s Response to Increased Arrivals of Refugees: We Don’t Want Them, But We Also Don’t Understand Why They Don’t Want to Stay. V: Neža Kogovšek Šalamon in Veronika Bajt (ur.): *RAZOR-WIRED, Reflections on Migration Movements through Slovenia in 2015*. Ljubljana: Mirovni inštitut. 14–29. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1537.7040>
- Leskovec, Jure, Lars Backstrom in Jon Kleinberg, 2009: Meme-tracking and the dynamics of the news cycle. *Proceedings Of The 15Th ACM SIGKDD International Conference On Knowledge Discovery And Data Mining*. 497–506. <http://doi.org/10.1145/1557019.1557077>
- Loxley, James, 2007. *Performativity*. New York: Routledge.
- Mazzoleni, Gianpietro in Winfried Schulz, 1999: »Mediatization« of Politics: A Challenge for Democracy? *Political Communication* 16/3. 247–262. <https://doi.org/10.1080/105846099198613>
- Omi, Michael in Howard Winant, 2014: *Racial Formation in the United States*. New York: Routledge.
- Pajnik, Mojca, 2016: Migration in the Mirror of Mediatized Anti-politics. V: Neža Kogovšek Šalamon in Veronika Bajt (ur.): *RAZOR-WIRED, Reflections on Migration Movements through Slovenia in 2015*. Ljubljana: Mirovni inštitut. 62–70. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1537.7040>
- Powell, John, 2012: *Racing to Justice*. Bloomington: Indiana University Press.
- Short, Michael, 1988: *Speech presentation, the novel and the press*. V: Willie van Peer (ur.): *The Taming of the Text: Explorations in Language, Literature and Culture*. London: Routledge. 61–81. <https://doi.org/10.1017/S0047404500017413>
- Sternberg, Meir, 1982: Proteus in Quotation-Land: Mimesis and the Forms of Reported Discourse. *Poetics Today* 3/2. 107–156. <https://doi.org/10.2307/1772069>
- van Dijk, Teun, 2001: Multidisciplinary CDA: A Plea for Diversity. V: Ruth Wodak in Michael Meyer (ur.): *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage. 95–120.
- Tumas, Jenny Lauren, 2017: *Zapori in meja: Foucaultova heterotopija v kontekstu dveh narodnostnih kriz = Prisons and the Border: Foucault’s Heterotopia in the Context of Two National Crises: Magistrsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.